

ERNST KARNER

Ustalanie zadośćuczynienia za szkodę na osobie w wybranych zagranicznych systemach prawa

I. Zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę?

A. Konieczność zadośćuczynienia i trudności z nim związane

Jeśli chodzi o naprawienie szkody niemajątkowej, większość rozwiniętych systemów prawa przewiduje dalej idące ograniczenia niż w przypadku naprawienia szkód majątkowych¹. Przyczyną tego nastawienia nie jest bynajmniej mniejsza wartość krzywdy. Wręcz przeciwnie! Do dóbr niematerialnych przywiązuje się szczególną wartość, a dostateczna ochrona dóbr osobistych nie byłaby możliwa bez możliwości żądania zadośćuczynienia za krzywdę.² Źródłem owych ograniczeń możliwości żądania naprawienia krzywdy są trudności w ustaleniu, czy i w jakim zakresie poszkodowany faktycznie doznał uszczerbku niemajątkowego³. Z tego powodu konieczne są obiektywne i przesądzające kryteria rozstrzygnięcia o wyrównaniu krzywdy oraz ustalania wysokości zadośćuczynienia.⁴ Wymierzając zadośćuczynienie, należy dostosować jego wysokość do wagi urazu oraz do stopnia pogorszenia sytuacji życiowej poszkodowanego. Okoliczności te da się w dość dużym zakresie ustalić, biorąc pod uwagę stopień niepełnosprawności, liczbę dni hospitalizacji, liczbę zabiegów chirurgicznych oraz dalszy przebieg leczenia.⁵

1. Zob. np. studium porównawcze w pracy pod redakcją W.V. Rogersa, *Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective*, 2001.
2. F. Bydlinski, *Der immaterielle Schaden in der österreichischen Rechtsentwicklung*, Festschrift von Caemmerer, 1978, s. 785; C.-W. Canaris, *Grundprobleme des privatrechtlichen Persönlichkeitsschutzes*, Juristische Blätter (JBl), 1991, s. 220.
3. Zob. Hans Stoll, *Empfiehl sich eine Neuregelung der Verpflichtung zum Geldersatz für immateriellen Schaden?*, Verhandlungen des 45. Deutschen Juristentages, 1964, Band I/1, s. 143 i n.
4. F. Bydlinski, *System und Prinzipien des Privatrechts*, 1996, s. 222 i n.; E. Karner, *Der Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung*, 1999, s. 81 i n., s. 84 i n.; H. Koziol, *Österreichisches Haftpflichtrecht I*, wyd. 3, 1997, nr 11/7 i n.; E. Karner i H. Koziol, *Der Ersatz ideellen Schadens im österreichischen Recht und seine Reform*, Gutachten für den 15. Österreichischen Juristentag, 2003, II/1, s. 15 i n.
5. E. Karner, *Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung*, 81 i n.; E. Karner i H. Koziol, Gutachten 15. ÖJT, 2003 II/1, s. 16 i n.

B. Dylemat niewymierności

Pozostaje jednakże fundamentalny dylemat: dobra niemajątkowe nie posiadają wartości rynkowej, więc nie sposób ich wymierzyć w pieniądzu. Niemniej, jeśli nie jest możliwe naprawienie krzywdy *in specie*, pozostaje jedynie wyrównanie w postaci sumy pieniężnej. Stąd pytanie, jaką kwotę można uznać za zasadną i sprawiedliwą, skoro nie jest możliwe dokonanie wyceny bezpośrednio w pieniądzu.⁶

Odpowiedź na powyższe pytanie powinna uwzględniać cele przyświecające przepisom o czynach niedozwolonych. Przede wszystkim przepisy te mają na celu doprowadzenie do naprawienia szkody, w tym także szkody niemajątkowej. Tak więc poszkodowany powinien otrzymać sumę pieniężną umożliwiającą mu pozyskanie korzyści, które pomogą w przewyciężeniu negatywnych następstw w sferze psychicznej i fizycznej. Ta koncepcja wyrównania negatywnych odczuć poprzez pozyskanie korzyści stanowi centralny punkt orientacyjny dla celów ustalenia zakresu krzywdy. Nie należy jej jednak rozumieć dosłownie. Koncepcja ta nie odnosi się do konkretnych korzyści potrzebnych konkretnemu poszkodowanemu [gdyż są one niezwykle trudne do ustalenia], ale do kwoty, którą w ogólnym rozrachunku uznaje się za umożliwiającą realizację takiego celu. W związku z tym nie należy przy tym brać pod uwagę pozycji społecznej i kondycji finansowej indywidualnej osoby poszkodowanej ani jej wymogów kulturowych [tak trafnie, na przykład, austriacki Sąd Najwyższy]⁷.

W niektórych krajach, na przykład w Niemczech i Szwajcarii, zadośćuczynienie za krzywdę ma prowadzić nie tylko do wyrównania szkody, ale także do satysfakcji⁸. W konsekwencji, na wysokość odszkodowania wpływ ma stopień winy sprawcy, przy czym wina umyślna powoduje orzeczenie wyższej kwoty kompensacji. Jednak taki skutek da się uzyskać na gruncie samej funkcji kompensacyjnej zadośćuczynienia⁹, gdyż wyższy stopień winy zwykle pogłębia psychiczny uszczerbek doznany przez poszkodowanego. Bycie ofiarą przestępstwa jest trudniejsze do zniesienia od bycia poszkodowanym w wypadku, dlatego, zgodnie z zasadą pełnej kompensacji, stosowne wydaje się orzeczenie wyższego zadośćuczynienia¹⁰. Co więcej, samo uznanie satysfakcji za funkcję zadośćuczynienia jest zapatrywaniem przestarzałym, które nie powinno być realizowane. Podobnie rzecz się ma z koncepcją odszkodowania represyjnego, która w dość archaiczny sposób myli prawo karne z prawem cywilnym i w gruncie rzeczy nie mieści się w ramach europejskiej myśli prawnej.¹¹

6. Na ten temat zob. fundamentalną pracę: F. Bydlinski, *Die „Umrechnung“ immaterieller Schäden in Geld*, [w:] H. Koziol i J. Spier [red.], *Liber Amicorum Pierre Widmer*, 2003, s. 27 i n.; zob. także E. Karner i H. Koziol, Gutachten 15. ÖJT, 2003 II/1, s. 119 i n.
7. Zob. OGH 1 Ob 43/89 = Entscheidungen des österreichischen Obersten Gerichtshofes (SZ) 62/176; 1 Ob 27, 28/90 = SZ 63/223; więcej na ten temat: E. Karner i H. Koziol, Gutachten 15. ÖJT, 2003 II/1, s. 125, oraz powołana tam literatura.
8. Zob. BGH in Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen (BGHZ) 18, s. 149 (Doppelfunktion des Schmerzensgeldes).
9. E. Karner i H. Koziol, Gutachten 15. ÖJT, 2003 II/1, s. 24 i n.
10. F. Bydlinski, *Der Ersatz ideellen Schadens als sachliches und methodisches Problem*, JBI 1965, s. 254; E. Karner, *Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung* 93; OGH 1 Ob 226/74 = SZ 48/69 = JBI 1975, s. 645, z komentarzem R. Strassera.
11. Więcej na ten temat w: H. Koziol, *Grundfragen des Schadenersatzrechts*, 2010, nr 2/58 i n.; H. Koziol, V. Wilcox [red.], *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, 2009.

Mimo istnienia kryteriów wynikających z funkcji kompensacyjnej, ustalanie zadośćuczynienia jest z początku procesem raczej arbitralnym. Zmieniło się to jednak na skutek rozstrzygnięcia tak zwanej „pierwszej sprawy”¹², po której każda następna sprawa winna być oceniana na gruncie już istniejącego orzecznictwa. Jako że krzywdy nie da się bezpośrednio wycenić w pieniądzu, słuszność zadośćuczynienia zależy od **równego traktowania podobnych spraw**. Sprawiedliwość wymaga tutaj, by w podobnych przypadkach orzekano podobną wysokość zadośćuczynienia, a ogólny poziom ustalanych kwot był na tyle wysoki, by właściwie realizować kompensacyjną funkcję zadośćuczynienia.

II. Metody ustalania zadośćuczynienia w perspektywie porównawczej

A. Dwa systemy ustalania odszkodowania

Idea równego i sprawiedliwego zadośćuczynienia za krzywdę może być wprowadzana w życie różnorodnymi metodami. Na podstawie analizy porównawczej da się tu wyraźnie rozróżnić dwa główne systemy. W sporej grupie krajów dominuje zasadniczo system oparty na **uznaniu sędziowskim**, w którym sąd według swego uznania ustala – zgodnie z istniejącym orzecznictwem w podobnych sprawach – zadośćuczynienie spełniające kryteria sprawiedliwości i zasadności. Dotyczy to przede wszystkim systemów prawnych wzorowanych na prawie niemieckim, a więc Austrii, Niemiec i Szwajcarii, a ponadto Polski [wydaje się, że autor zbyt optymistycznie ocenił sytuację w Polsce – przyp. J.P.], Portugalii, Holandii, Anglii i USA. Odmiennie podejście widać w drugiej, sporo mniejszej grupie państw, gdzie wykorzystuje się mniej lub bardziej rozbudowane **tabele i szczegółowe taryfikatory zadośćuczynienia**. Tak jest zwłaszcza we Włoszech, Francji oraz w Hiszpanii. [...]

B. Państwa z systemem uznania sędziowskiego

Proponuję najpierw omówić sytuację w krajach, gdzie dominuje system uznania sędziowskiego.

1. Austria

W sprawach szkód na osobie poszkodowany uprawniony jest do żądania tzw. *angemessenes Schmerzensgeld* na podstawie § 1325 ABGB (austriacki kodeks cywilny)¹³.

Austriackie prawo stanowione nie przewiduje żadnych ryczałtów, ale można by rzec, że istnieją „sędziowskie taryfikatory” szkód na osobie, bowiem przy ustalaniu zadośćuczynienia za ból i cierpienie stosuje się stawki dzienne zależne od natężenia negatywnych doznań. I tak, poszkodowany dostaje za każdy dzień 100 EUR w przypadku niewielkiego bólu, 200 EUR w przypadku średniego natężenia bólu, a 300 EUR przy natężeniu znacznym.¹⁴

Jednak stawki te mają jedynie charakter orientacyjny i nie są zbyt pomocne w poważniejszych przypadkach, w których na znaczeniu zyskuje kwestia porównań z podobnymi stanami

12. E. Karner i H. Koziol, Gutachten 15. ÖJT, 2003 II/1, s. 120 i n.

13. Zob. E. Karner, *Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung*; K.-H. Danzl, K. Guttierrez-Lobos, O. F.Müller, *Das Schmerzensgeld*, wyd. 9., 2008.

14. Zob. F. Hartl, *Schmerzensgeldsätze in Österreich – Stand Februar 2011*, Österreichische Richterzeitung (RZ) 2011, 66 = Österreichisches Anwaltsblatt (AnwBl) 2011, s. 163.

faktycznymi.¹⁵ W związku z tym Sąd Najwyższy podkreśla konieczność dokonywania oceny całościowej.¹⁶

Obecnie najwyższe orzeczone *Schmerzensgeld* w Austrii wynosi 218 000 EUR¹⁷. Kwotę tę przyznano młodemu człowiekowi, który uległ bardzo poważnemu wypadkowi spowodowanemu przez kierowcę pojazdu jadącego pod prąd, na skutek czego poszkodowany doznał tetraplegii. Co więcej, poszkodowany nieustannie czuje obawę przed śmiercią, ponieważ na stałe musi polegać na sztucznym oddychaniu i ciągle boi się przerwy w pracy respiratora.

Podstawowym materiałem podręcznym dla celów ustalania zadośćuczynienia za krzywdę jest opracowanie pt. *Das Schmerzensgeld*, Danzl, Guttierrez-Lobos, Müller, wyd. 9, 2008.

2. Niemcy

Podobnie jak w Austrii, sądy w Niemczech ustalają zadośćuczynienie za krzywdę (*Schmerzensgeld*, § 847 BGB niemieckiego kodeksu cywilnego) na podstawie okoliczności konkretnej sprawy.

Jak już wspomniano, zadośćuczynienie ma tu podwójną funkcję: zapewnienia kompensacji oraz satysfakcji (*Doppelfunktion des Schmerzensgeldes*)¹⁸. Funkcja zapewnienia satysfakcji stanowi teoretyczną podstawę do uwzględniania przez sądy stopnia winy sprawcy oraz jego sytuacji finansowej, jednak ewidentnie podstawowym celem zadośćuczynienia pozostaje kompensacja.

Poziom orzekanych kwot jest w Niemczech znacząco wyższy niż w Austrii. Najwyższe zadośćuczynienie zostało przyznane w kwocie 600 000 EUR w przypadku stanu apalicznego spowodowanego uszkodzeniami podczas porodu.¹⁹

Tak jak w Austrii, pomocne przy ustalaniu konkretnych kwot są przygotowywane przez podmioty prywatne zestawienia rozstrzygniętych spraw i orzeczonych kwot. Najważniejszym takim zestawieniem jest praca pt. *Schmerzensgeld Beträge 2011*, Hacks, Ring, Böhm, wyd. 29, 2010, oraz opracowanie *Beck'sche Schmerzensgeld-Tabelle 2011*, Slizyk, wyd. 7, 2011.

3. Szwajcaria

W Szwajcarii, podobnie jak w Niemczech i Austrii, zadośćuczynienie za krzywdę (zwane tu *Genugtuung*, zob. art. 47 Obligationenrecht) ustala się w drodze porównania z podobnymi sprawami²⁰. Szwajcarski Sąd Najwyższy uznał przy tym, że obecnie nie należy opierać się na starszym orzecznictwie, a moc wiążącą ma niedawna judykatura.

Jednak część doktryny proponuje inne podejście, w którym każdy poszkodowany doznający uszkodzenia ciała uprawniony jest do otrzymania podstawowego odszkodowania uwzględniającego jedynie ogólną wagę urazu. To podstawowe odszkodowanie powiększane jest następnie przez dodatkowe kwoty oparte o subiektywne okoliczności konkretnego poszkodowanego, a zwłaszcza doznany przezeń uszczerbek psychiczny oraz trudną sytuację osobistą, a ponadto obniżenie jakości życia związane z negatywnymi skutkami w sferze życia rodzinnego i zawodowego. Wina umyślna sprawcy także może przesądzić o podwyższeniu odszkodowania podstawowego.

15. E. Karner, *Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung* 92; E. Karner i H. Koziol, Gutachten 15. ÖJT, 2003 II/1, s. 129 i n.

16. OGH 8 Ob 77/84 = ZVR 1986/5; 2 Ob 65/87 = ZVR 1988/98; 2 Ob 75/89 = ZVR 1990/158.

17. OGH 2 Ob 237/01v = Zeitschrift für Verkehrsrecht (ZVR) 2002/66 z komentarzem K.-H. Danzla.

18. BGH w BGHZ 18, s. 149.

19. OLG Jena w Zeitschrift für Versicherungsrecht (VersR) 2009, 1676.

20. BG w Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts (BGE) 132 II 117.

Najwyższe zadośćuczynienia orzekane w Szwajcarii sięgają około 200 000 CHF, czyli mniej więcej 170 000 EUR. Dziwić może praktyka przyznawania tak niewielkich kwot w porównaniu do orzeczeń sądów austriackich, nie mówiąc już o niemieckich, zważywszy wysoką stopę życiową w Szwajcarii.

4. Anglia i USA

Tak jak w Austrii, Niemczech i Szwajcarii, sądy angielskie w swym orzecznictwie odwołują się do podobnych przypadków²¹. Najwyższe kwoty zadośćuczynienia, przyznawane w przypadku najcięższych uszczerbków, mieszczą się w przedziale od 300 000 do 330 000 EUR. W odniesieniu do tak ustalonych kwot maksymalnych tworzy się swoisty taryfikator obejmujący stopniowo coraz mniejsze kwoty zadośćuczynienia wymierzone zgodnie ze względną wagą urazu zakładaną dla poszczególnych przypadków. Prowadzi to do osiągnięcia znacznej jednolitości orzecznictwa, na co wpływ ma także fakt, iż sprawami tego rodzaju zajmuje się relatywnie nieduża grupa sędziów (najbardziej wpływowy Sąd Apelacyjny ma siedzibę w Londynie i nie posiada jednostek zamiejscowych).

Przy ustalaniu wysokości odszkodowania szeroko korzysta się z wytycznych, publikowanych co dwa lata przez Radę Studiów Sądowych, pt. *Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases*.

W Stanach Zjednoczonych sytuacja jest radykalnie inna.²² Odszkodowanie przyznawane jest przez ławę przysięgłych składającą się z osób niebędących funkcjonariuszami wymiaru sprawiedliwości. Prowadzi to do bardzo niejednolitego orzecznictwa, jako że poszczególne ławy przysięgłych nie odwołują się do podobnych orzeczeń, a nawet często ich nie znają. Wręcz przeciwnie, pod uwagę bierze się wyłącznie specyficzne okoliczności konkretnej sprawy. W efekcie, kwoty zadośćuczynień przyznawane w USA są nie tylko niezwykle wygórowane, ale też zupełnie przypadkowe. Przykładowo, przyznawano zadośćuczynienia za tetraplegię w kwocie od 1 mln do 6 mln USD, a za utratę jednej nogi poniżej kolana – w kwocie od 150 tys. do 9 mln USD. Taki nadmierny rozrzut orzekanych kwot trudno nazwać „sprawiedliwym wyrównaniem”.

Szukającym dalszych informacji na ten temat mogą polecić kompleksową analizę Stephena Sugarmana pt. *A Comparative Law Look at Pain and Suffering Awards*, opublikowaną w magazynie „De Paul Law Review”²³.

C. Państwa z systemem taryfikatorów

W drugiej grupie państw, jak choćby we Włoszech i Francji oraz w Hiszpanii, przy wymierzaniu odszkodowania za uszkodzenie ciała stosuje się zestawienia tabelaryczne (taryfikatory).

1. Włochy

Zgodnie z art. 2059 włoskiego kodeksu cywilnego, zadośćuczynienie za krzywdę należy się wyłącznie w przypadkach wprost określonych przepisami prawa, co ma miejsce tylko w prawie kar-

21. W.V.H. Rogers, *Non-Pecuniary Loss under English Law*, [w:] W.V.H. Rogers, *Damages for Non-Pecuniary Loss*, s. 66 i n.

22. Szczegóły w: S.D. Sugarman, *A Comparative Law Look at Pain and Suffering Awards*, 55 „De Paul Law Review” 2006, s. 414 i n., s. 417.

23. 55 „De Paul Law Review” 2006, s. 399 i n.

nym. Mimo tej tak bardzo restrykcyjnej zasady, w przypadkach szkód na osobie sądy we Włoszech przyznają zadośćuczynienie tytułem tzw. *danno biologico*.

W systemie włoskim, przy niewielkich uszczerbkach – czyli tzw. *microlesioni*, w których dochodzi do trwałej niepełnosprawności w stopniu nie wyższym niż 9 proc. – obowiązuje krajowy standard orzeczniczy.

Standardu takiego brakuje w przypadku poważniejszych urazów, przy których sądy posiłkują się różnymi taryfikatorami, choć w szczególnie szerokim użyciu, w wielu miejscach we Włoszech, jest taryfikator stosowany przez sądy w Mediolanie.

Kwotę kompensacji ocenia się na podstawie tzw. *punto di invalidità*. Najpierw lekarz orzeka o stopniu inwalidztwa, a następnie orzeczony wskaźnik jest mnożony przez stosowną kwotę z taryfikatora sądowego.

Ponadto sądy zwykle zasądzają także zadośćuczynienie w postaci *danno morale* za ból doznanym przez poszkodowanego. Tego rodzaju kwoty najczęściej sięgają trzeciej części sum przyznanych tytułem *danno biologico*. W niektórych sprawach sądy orzekały także dodatkowo zadośćuczynienie zwane *danno essenziale* z tytułu negatywnego wpływu uszczerbku na możliwości rozwoju osobistego poszkodowanego.

Jednakże w roku 2008 włoski Sąd Najwyższy (*Corte di Cassazione*) uznał, że istnieje wyłącznie jeden rodzaj krzywdy.²⁴ Na skutek tego orzeczenia, które może być pierwszym krokiem do jednolitej koncepcji szkody niemajątkowej, większość sądów zmieniła swoje taryfikatory i obecnie przy ocenie szkód typu *danno biologico* bierze także pod uwagę szkody typu *danno morale* (ból i cierpienie). Mimo to wydaje się, że zakres orzekanych kwot pozostał chyba praktycznie bez zmian.

2. Francja

System francuski ma podobne cechy do włoskiego: używa się sądowych taryfikatorów, ale panuje też niedostatek jednolitego standardu orzeczniczego. Ponieważ ten dość skomplikowany system zostanie jeszcze szczegółowo omówiony w ramach innego wystąpienia, tutaj ograniczę się do kilku krótkich uwag.

Praktyka francuska rozróżnia *Déficit Fonctionnel Temporaire* (DFT) i *Déficit Fonctionnel Permanent* (DFP), czyli czasowe upośledzenie czynnościowe i trwałe upośledzenie czynnościowe.

W pierwszym przypadku (urazy o przejściowych skutkach) osoba całkowicie niepełnosprawna dostaje miesięczną rentę w wysokości 600 EUR, a mniejsze stopnie niepełnosprawności oznaczają niższe kwoty renty.

W przypadku trwałej niepełnosprawności stopień inwalidztwa określany jest przez wyspecjalizowanych lekarzy na skali punktowej. Uzyskany wynik mnoży się przez podstawową kwotę zadośćuczynienia zależną od stopnia inwalidztwa i wieku poszkodowanego.

Stosowne kwoty publikowane są w taryfikatorach tworzonych przez różne sądy lokalne. Duże znaczenie ma taryfikator stosowany przez sądy w Agen, Angers, Bordeaux, Limoges, Portiers i Tuluzie (*Barème des Cours d'Appel d'AGEN, ANGERS, BORDEAUX, LIMOGES, PAU, POITIERS et TOULOUSE établi en janvier 2010*).

24. Corte di Cassazione 11.11.2008, Nr 26972, 26973, 26974, 26975. Więcej na ten temat w: G. Christandl, *Das italienische Nichtvermögensschadensrecht nach 2008 – eine Lektion für Europa?*, Zeitschrift für Europäisches Privatrecht (ZEuP) 2011, s. 392 i n.

Taryfikator sądów apelacyjnych: Agen, Angers, Bordeaux, Limoges, Pau, Tuluzie i Poitiers ustalony w styczniu 2010 roku

Stopień uszczerbku na zdrowiu	0–10 lat	11–20 lat	21–30 lat	31–40 lat	41–50 lat
1–5%	1200 €	1100 €	1000 €	950 €	900 €
6–10%	1400 €	1290 €	1180 €	1120 €	1050 €
11–15%	1600 €	1480 €	1360 €	1290 €	1200 €
16–20%	1800 €	1670 €	1540 €	1460 €	1350 €

Źródło: http://www.aavac.asso.fr/erreur_medicale/aide_medicale_interpreter_rapport_expertise.php.

Przykład:

Dwudziestolatek o trwałym ograniczeniu funkcji na poziomie 9 proc. W tym przypadku, zważywszy na wiek poszkodowanego oraz stopień uszczerbku, jeden punkt niepełnosprawności wyliczenia się na 1290 EUR. A więc całkowite zadośćuczynienie ustala się następująco: 1290 EUR x 8 = 10 320 EUR.

Poza zadośćuczynieniem za krzywdę spowodowaną przez czasowe lub trwałe upośledzenie czynnościowe, poszkodowany może dodatkowo żądać także odszkodowania za doznaną tzw. krzywdę osobistą (*les préjudices personnelles*), czyli ból i cierpienie (*les souffrances endurées*).

Zadośćuczynienie za ból i cierpienie ustala się według siedmiostopniowej skali (od bólu o bardzo łagodnym natężeniu, 1500 EUR, do bólu o bardzo dużym natężeniu, nawet ponad 30 000 EUR):

Taryfikator sądów apelacyjnych: Agen, Angers, Bordeaux, Limoges, Pau, Tuluzie i Poitiers ustalony w styczniu 2010 roku

bardzo lekki {1/7}	do € 1500
lekki {2/7}	€ 1500–3000
umiarkowany {3/7}	€ 3000–6000
średni {4/7}	€ 6000–10 000
dość poważny {5/7}	€ 10 000–25 000
poważny {6/7}	€ 20 000–30 000
bardzo poważny {7/7}	€ 30 000 i więcej

Ponadto, poszkodowany może także żądać kompensacji z tytułu *le préjudice esthétique permanent*, *le préjudice d'agrément*, *le préjudice sexuel* oraz *le préjudice d'établissement*.

Wymienione tytuły zadośćuczynienia mają wyrównać poszkodowanemu pogorszenie wyglądu, pogorszenie sytuacji życiowej, uszczerbek w życiu seksualnym oraz obniżenie możliwości założenia gospodarstwa domowego.

Mówiąc w skrócie, model francuski, choć jest dość schematyczny, to za sprawą istnienia wielu różnych tytułów kompensacji cechuje się przy tym dużą elastycznością, co jednak może go czynić nieco trudnym do objęcia.

3. Hiszpania

W przeciwieństwie do praktyki stosowanej we Włoszech i Francji, gdzie polega się głównie na taryfikatorach zadośćuczynienia tworzonych przez lokalne sądy, w Hiszpanii wymiar odszkodowania za szkodę na osobie został prawnie ujednoczony w ustawie z 1995 r. o odpowiedzialności

w ruchu drogowym [LRCSCVM]. Mimo iż, jak wprost wynika z tytułu tego aktu prawnego, obejmuje on wyłącznie wypadki drogowe, to jednak jego regulacje mają znaczny wpływ we wszelkich przypadkach uszkodzenia ciała.

Omawiana ustawa zawiera 6 tabel obejmujących przejściową i trwałą niepełnosprawność oraz śmierć poszkodowanego (Tabele I i II dotyczą śmierci, Tabele III, IV i V – niepełnosprawności trwałej, a Tabela VI – niepełnosprawności przejściowej).

Do każdego przypadku trwałej niepełnosprawności przypisane jest podstawowe zadośćuczynienie zależne od wieku poszkodowanego i ciężaru szkody. Ową podstawową kwotę podwyższa się przy zastosowaniu różnorodnych wskaźników procentowych odzwierciedlających dochody poszkodowanego.

W efekcie, w przypadkach uszkodzenia ciała przyznaje się jednolite kwotowe odszkodowanie zarówno za krzywdę, jak i szkody majątkowe. Moim zdaniem jest to dość nietypowe podejście, które nie powinno stanowić precedensu.

III. Unifikacja zadośćuczynienia?

A. Różnice kwotowe w orzecznictwie europejskim

Z przeprowadzonych badań porównawczych nad zadośćuczynieniem za ból i cierpienie w praktyce 19 krajów Europy wynika znaczny rozrzut orzekanych kwot.²⁵ Choć dane pochodzą z roku 2001, to jednak dają dobry obraz różnorodności europejskiego orzecznictwa dotyczącego zadośćuczynienia. Oczywiście obecne orzeczenia mogą zawierać nieco wyższe kwoty, choćby z powodu korekt wartości.

Dla przykładu, z przedstawionej tabeli wynika, że zadośćuczynienie za krzywdę w przypadku tetraplegii mieściło się w przedziale 15 000–250 000 EUR, a w przypadku utraty słuchu – w przedziale 7000–124 000 EUR. Oba te zakresy danych doskonale uwidoczniają potężny rozrzut kwot przyznawanych w Europie tytułem zadośćuczynienia za ból i cierpienie w przypadkach szkód na osobie.

Kolejna tabela pokazuje ranking krajów według wysokości przyznawanych kwot. Średnio rzecz biorąc, najwyższe orzeczenia zapadają w Irlandii i Anglii, dalej w Belgii i we Włoszech. W czołówce plasują się także Niemcy, podczas gdy Austria zajmuje miejsce w środku tabeli. Relatywnie niewielkie kwoty przyznaje się w Norwegii, Danii i Szwecji. Najniższy poziom orzekanego zadośćuczynienia można zaobserwować w Grecji.

Różne kwoty w Europie

	Mediana	Przedział
Tetraplegia	92	15–250
Utrata wzroku	65	22–235
Amputacja nogi	41	10–166
Amputacja ręki	38	10–166
Utrata słuchu	31	7–124
Oparzenia twarzy	14	4–80

Źródło: Sugarmann, 55 „De Paul Law Review”, 2006, s. 412.

25. To szeroko zakrojone badanie [Sugarmann, 55 „De Paul Law Review”, 2006, s. 399 i n.] opiera się przede wszystkim na danych pochodzących z D. McIntosh i M. Holmes (red.), *Personal Injury Awards in EU and EFTA Countries*, 2003. Zob. także B.A. Koch i H. Koziol (red.), *Compensation for Personal Injury in a Comparative Perspective*, 2003.

Ranking krajów (od 1 do 19) według kwot orzekanych za poszczególne uszczerbki oraz według przeciętnej kwoty ogółem

	Oparzenia	Głuchota	Ręka	Noga	Ślepotą	Tetr.	Średnio
Irlandia	1	4	1	1	1	1	1,5
Anglia	2	5	3	3	3	3	3
Belgia	3	3	2	2	5	6	3,5
Włochy	7	2	7	10	2	4	5
Luksemburg	6	1	5	5	6	9	5
Szkocja	4	17	3	3	4	5	6
Niemcy	5	9	12	11	10	2	8
Holandia	10	7	9	8	9	7	8
Lichtenstein	8	8	8	7	13	8	9
Islandia	9	12	10	12	8	13	11
Austria	12	15	11	9	15	10	12
Finlandia	11	10	13	14	11	14	12
Francja	15	14	6	6	18	11	13
Szwajcaria	17	6	14	13	12	16	13
Norwegia	13	13	18	16	7	12	13
Portugalia	18	11	15	17	16	17	16
Dania	14	18	17	15	17	18	17
Szwecja	19	16	16	18	14	15	17
Grecja	16	19	19	19	19	19	19

Źródło: Reisinger, ZVR 2008, s. 51.

Tu także na czele rankingu znajdują się Niemcy i Anglia. Austria zajmuje pozycję środkową, a listę zamykają ponownie Dania i Grecja.

E. Ocena uszczerbku

Dane pokazują ogromne zróżnicowanie kwot orzekanych w różnych państwach Europy tytułem zadośćuczynienia. Można teraz zadać pytanie, czy różne kraje europejskie mają podobne, przy najmniej z grubsza, zapatrywania na „relatywną wagę” danego urazu. Innymi słowy, czy istnieje szeroko pojęte porozumienie co do tego, które uszczerbki zasługują na wyższe zadośćuczynienie, a które na niższe?²⁶ Jak widać z tabeli poniżej, i w tym przypadku musi paść odpowiedź przecząca.

26. Więcej szczegółów w: Sugarmann, 55 „De Paul Law Review”, 2006, s. 406 i n.

Kwoty orzekane w poszczególnych krajach dla różnych urazów w proporcji do najwyższej przewidywanej kwoty orzeczenia [w proc.]

	Oparzenia twarzy	Głuchota	Utrata ręki	Utrata nogi	Ślepotą	Tetraplegia
Austria	11	30	34	44	46	100
Belgia	23	58	54	56	73	100
Dania	21	59	59	59	100	72
Anglia	37	32	37	37	70	100
Finlandia	18	52	58	41	100	100
Francja	8	31	58	41	100	100
Niemcy	13	13	13	15	25	100
Grecja	29	35	47	47	100	100
Islandia	21	42	53	44	100	100
Irlandia	32	39	67	67	94	100
Włochy	8	52	20	20	90	100
Lichtenstein	14	30	34	45	46	100
Luksemburg	26	100	41	51	96	85
Holandia	12	29	32	37	58	100
Norwegia	11	40	28	28	100	100
Portugalia	10	70	60	60	90	100
Szkocja	19	14	42	42	77	100
Szwecja	7	44	44	32	88	100
Szwajcaria	10	65	50	50	99	100

Źródło: Sugarmann, 55 „De Paul Law Review”, 2006, s. 406.

Jak widać, za najpoważniejsze urazy w większości krajów uważa się tetraplegię i utratę wzroku. Jednak już postrzegana waga utraty wzroku jako uszczerbku waha się od 25 proc. (w Niemczech) do 100 proc. (w Islandii i innych krajach skandynawskich), zaś dla utraty ręki przedział ten wynosi od 13 proc. (znowu Niemcy) do 67 proc. (Irlandia).

Wskaźnik „względnej wagi” danego urazu oblicza się jako procentowy stosunek kwoty zadośćuczynienia orzekanej za ten uraz do kwoty najwyższego zadośćuczynienia orzeczonego w danym kraju.

Kolejna tabela również obrazuje znaczne różnice w postrzeganiu względnej wagi urazu. Z danych tych wynika na przykład, że waga przypisywana utracie nogi waha się od 26 do 60 proc., a utracie słuchu – od 29 do 65 proc.

„Sprawiedliwość pionowa” w Europie: Przedział proporcji orzekanych kwot (w proc.) dla piętnastu krajów ze środka rankingu (obejmującego łącznie dziewiętnaście krajów)

Tetraplegia	85–100
Utrata wzroku	46–100
Utrata słuchu	29–65
Utrata nogi	28–60
Utrata ręki	28–59
Oparzenia	10–26

Źródło: Sugarmann, 55 „De Paul Law Review”, 2006, s. 408.

F. Unifikacja urazów

Przy takich różnicach, jako interesująca propozycja, warta przynajmniej wzmianki, jawi się podnoszony w Europie postulat unifikacji medycznych zasad oceny wagi urazu na podstawie uszczerbku w zakresie bieżących czynności życiowych. Opracowanie wyrażające ten postulat, zatytułowane *Europäische indikative Tabelle zur Bewertung der Beeinträchtigung der physischen und psychischen Integrität*²⁷, ma na celu wdrożenie jednolitej medycznej metody oceny urazów w całej Europie, co może także stanowić przesłankę unifikacji zadośćuczynienia w tym zakresie.

IV. Uwagi końcowe

W podsumowaniu chciałbym pokreślić trzy główne kwestie.

Moim zdaniem, zadośćuczynienie za krzywdę winno być częścią ogólnych reguł dotyczących odpowiedzialności za czyny niedozwolone, a więc powinno podlegać tym samym zasadom. Dlatego celem takiego zadośćuczynienia powinna być kompensacja, a nie satysfakcja czy kara.

Poszczególne systemy ustalania zadośćuczynienia za krzywdę niosą ze sobą różne ryzyka. I tak, gdy w systemie taryfikatorskim istnieje ryzyko nadmiernej schematyzacji, to system orzekania według okoliczności sprawy może cierpieć na brak jednolitości. Osobiście wolę to drugie podejście, gdyż leżąca u jego podstaw analiza podobnych przypadków daje większą elastyczność i umożliwia dostosowanie wysokości zasądzonej kwoty do indywidualnych okoliczności konkretnej sprawy.

Pomimo istnienia różnych metod ustalania zadośćuczynienia, w mojej opinii najważniejsze jest to, iż sprawiedliwe i słuszne zadośćuczynienie musi opierać się na równym traktowaniu podobnych przypadków.

ERNST KARNER – profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Wiedeńskiego, Zastępca Dyrektora Instytutu Europejskiego Prawa Deliktów Austriackiej Akademii Nauk.

27. Zob. <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/juri/20031001/505310DE.pdf>.